

Hodod. Ghid cultural și istoric

Comuna Hodod este situată în sudul județului, la granița cu județele Sălaj și Maramureș. Distanța față de reședința județului este de 68 km, iar accesul este posibil pe DN19 și DJ196. Populația celor patru localități care formează comuna Hodod, potrivit recensământului din 2002, este după cum urmează: Hodod, centru de comună (912 locuitori), Giurtelecu Hododului (816 locuitori), Nadișu Hododului (809 locuitori) și Lelei (662 locuitori). Toate aceste localități au făcut parte din vechiul comitat Solnoci de Mijloc, ulterior din cel al Sălajului și numai după reorganizarea administrativ-teritorială din 1968 au revenit județului Satu Mare. În literatura etnografică românească, Hododul face parte din regiunea Codru, iar în literatura maghiară din microregiunea delimitată de râul Someș și pâraiele Maja și Zalău, numită „Tövishát” – Dealurile Spinului. Din punct de vedere geografic Hododul este situat pe Dealurile Sălajului.

Hadad. Történelmi és kulturális kalauz

Hadad község Szatmár megye déli részén, Szilágysomlyó és Máramaros megye határánál fekszik, a megyeszékhelytől 68 km-re. A DN19-es országúton és a DJ196-os megyei úton közelíthető meg. Hadad községet négy település alkotja, a 2002-es népszámlálás alapján lakossága a következő módon oszlik meg: Hadad (912 lakos), Hadadgyörtelek (816 lakos), Hadadnádasd (809 lakos) és Lele (662 lakos). Mindegyik település a hajdani Közép-Szolnok, majd Szilágysomlyó vármegyéhez tartozott, csak az 1968-as közigazgatási reform után került Szatmár megyéhez. Néprajzi szempontból Hadadot, a román nyelvű irodalomban a Bükk-vidékhez sorolják, míg a magyar irodalomban a Tövishát kistáj része, területe a Szamos folyó, valamint a Mázsa és a Zilah patakok által határolt háromszögnek felel meg. Földrajzilag ez a terület a Szilágysági dombság része.

Hodod. A Cultural and Historical Guide

The municipality of Hodod is situated in the southern part of the county, on the border with Sălaj and Maramureș counties. It can be accessed through the national road DN19 and then on the road DJ196, being at 68 km from the county residence. The municipality comprises four localities, the number of the inhabitants in the localities, according to the census of 2002, is: Hodod, the residence of the municipality, 912 inhabitants, Giurtelecu Hododului, 816 inhabitants Nadișu Hododului, 809 inhabitants and Lelei, 662 inhabitants. All these localities used to be part of the former County of Solnoci de Mijloc, then Sălaj. It entered in Satu Mare County after the reorganization of the territorial administration in 1968. The Romanian ethnographical literature describe the localities in the area of Hodod as part of the Codru region, while in the Hungarian literature the area is known as “Tövishát” (Thorn Hills). This area is a triangle among the river Someș, and the creeks of Maja and Zalău. From geographical point of view Hodod is situated on the Hills of Sălaj.

VESTIGII ARHEOLOGICE

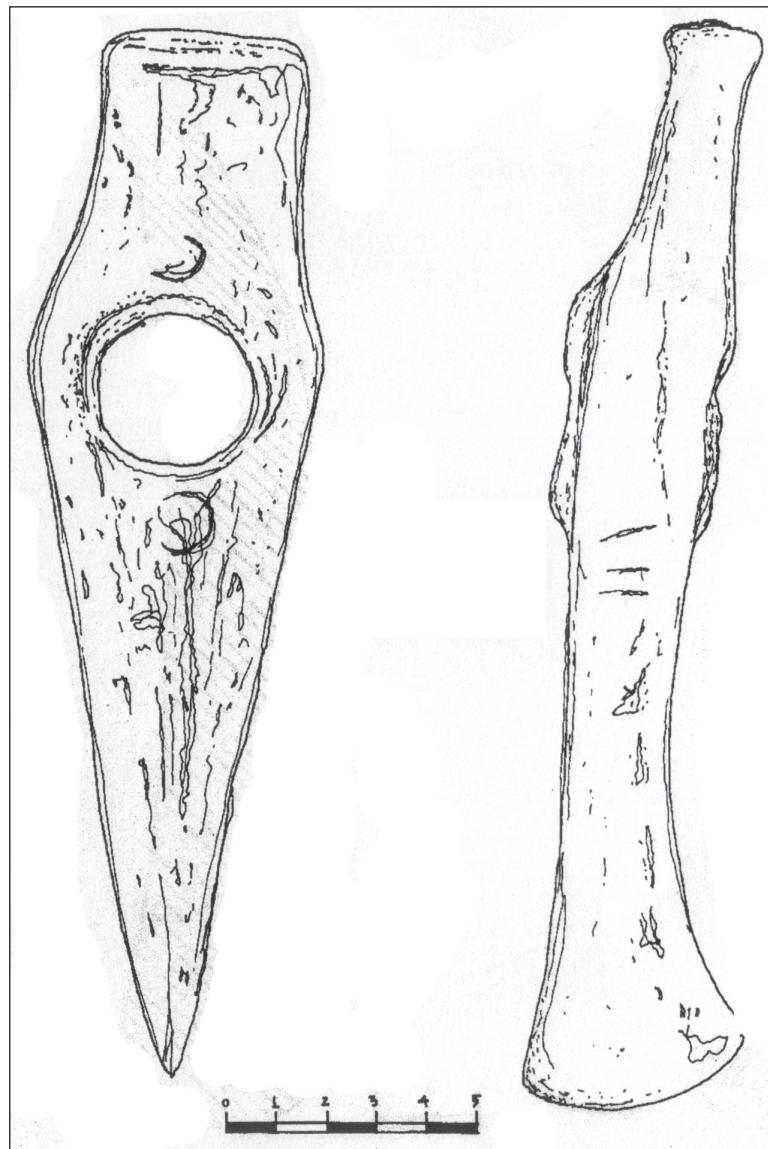
În preistorie și în antichitate, teritoriul comunei Hodod a reprezentat o zonă de contact dintre comunitățile de pe valea Crasnei și valea Someșului. Oamenii s-au așezat în principal pe terasele Majei și a afluenților săi, dar s-a locuit și pe dealurile din împrejurimi. Cele mai vechi obiecte în zonă sunt două topoare de piatră șlefuită descoperite la Lelei, unul în partea de hotar Alsóoldal (*latura de jos*), iar altul în grădina casei cu nr. 279. Acesta din urmă este un topor perforat. Ambele piese datează din epoca neolică și semnalează o prezență a unor comunități de agricultori. Tot la Lelei, în zona Dâmbul Sinai (*Sinai hegys*), au fost identificate urmele unei așezări, de care nu este exclus a fi legate și topoarele de piatră. Această așezare datează din epoca timpurie a cuprului (denumită și eneolică), fiind atribuită culturii Tiszapolgár. Fără a exista o certitudine, de această locuire au fost legate alte două topoare de aramă, descoperite la o distanță de 2,5–3 km de așezarea menționată, în punctul numit Izvorul Kákány. Cunoscute sub numele de topoare ciocan, piesele datează din aceeași vreme cu așezarea de pe Dâmbul Sinai. Dintre cele două topoare, unul se păstrează la școala din Lelei, iar celălalt a fost topit de fierarul din localitate. În zona de descoperire a topoarelor au fost identificate urmele unei așezări mai recente

RÉGÉSZETI LELETEK

Hadad község területe a Kraszna és a Szamos völgy népességeinek érintkezési pontjaként szolgált a történelmi előtti időkben és az ókor folyamán. A települések főleg a Mázsa patak és mellékvizeinek teraszán létesültek, de a környező dombok is lakóhelyként szolgáltak. A környék legrégebbi tárgyai a Lelén felfedezett csiszolt kőbalták, melyeket az Alsóoldal nevű határrészen, illetve a 279-es számú ház kertjében találtak. Ez utóbbit egy átfűrt kőbalta. Mindkét lelet újkőkori és arra utal, hogy ebben a korban mezőgazdasággal foglalkozó közösségek éltek a vidéken. Egy település nyomait szintén Lelén, a Sinai hegy nevű határrészen fedezték fel. Nem kizárt, hogy a két kőbalta is ehhez a telephez köthető. A leletek alapján a település a kora rézkorban (más néven eneolitikum), a Tiszapolgár kultúra idején létezett. Talán ehhez a telephez köthető további két rézbalta is, amelyeket a Kákány forrásnál találtak, az előbbi lelőhelytől 2,5–3 km-re. A szakirodalomban kalapácsbaltának nevezett tárgyak ugyanabból a periódusból valók, mint a Sinai hegyi település. A két balta közül az egyik a lelei iskolába került, a másikat a falu kovácsa beolvásztotta. A környéken, ahol a baltákat találták, településnyomokat is megfigyeltek, viszont ezek későbbi korból származnak: a rézkor végéről és a bronzkor elejéről, a Coțofeni kultúra idejéből.

ARCHAEOLOGICAL VESTIGES

The territory of Hodod used to be a contact area between the communities living in the valley of Crasna and Someş Rivers, during prehistory and antiquity. Most of the settlements are on the terraces of Maja and its tributary streams, but people also lived on the surrounding hills. The oldest archaeological objects, found in the area, are two polished stone axes. They were discovered in Lelei: one at the fields known *Alsóoldal* (*Lower side*), while the other, in the garden of the house no. 279. The latter one is a perforated axe. Both objects date from the Neolithic Age and indicate the presence of a community of farmers. In the area of *Sinai Hill* (*Sinai hegy*), in Lelei, traces of a settlement were identified. The stone axes might originate from this site, too. The settlement dates from the Early Copper Age (or Eneolithic) and belongs to the Tiszapolgár culture. It is not certain that two copper axes found 2,5–3 km far from this site, in the place called *Kákány Spring*, would belong to this settlement. The objects, known as hammer-axes, date from the same period as the settlement at the *Sinai Hill*. One of the two axes is preserved in the local school at Lelei, while the other was smelted by the ironsmith of the village. Traces of a later settlement than the axes were found nearby.

Topor de cupru din Lelei
Réz balta Leléből
Copper-axe discovered at Lelei

decât ele, atribuită culturii Coțofeni de la sfârșitul epocii cuprului și de la începutul epocii bronzului.

De o faimă deosebită se bucură două descoperiri din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, ce datează din epoca târzie a bronzului. Prima dintre ele a fost efectuată la Lelei în punctul numit *Dealul Nou* (Újhegy), unde în anul 1876 au fost descoperite 25 de brățări de bronz. Dintre acestea se mai păstrează două exemplare crestate la Muzeul din Cluj-Napoca. Tot la sfârșitul secolului al XIX-lea, lângă cimitirul din localitate a fost descoperită o verigă de aur, decorată cu crestături ce datează din epoca bronzului. În hotarul localității nu au fost găsite urmele unei localități contemporane acestor descoperiri. În schimb urmele unor locuiri din epoca târzie a bronzului apar în localitatele învecinate Nadișu Hododului și Giurtelecu Hododului. În prima dintre localității, în punctul *Csergőkút*, a fost descoperit un mare număr de fragmente ceramice, ce provin de la vase mari de provizii decorate cu măturica pe pasta crudă. Ele aparțin foarte probabil culturii Suciul de Sus. Acestei culturi îi este atribuită și locuirea din hotarul localității Giurtelecu Hododului. Aici au fost efectuate cercetări arheologice de către Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca.

Pentru epocile mai târzii dispunem de puține informații despre locuirea umană din zonă. La Hodod, fără a fi precizat punctul de hotar, este menționată descope-

A 19. század utolsó évtizedeiben két különleges értékű bronzkori leletre bukkantak Lele határában. Az egyik egy 25 bronz karperecből álló raktárlelet, amelyet 1876-ban fedeztek fel Lelén az Újhegy nevű helyen. A karperecekből kettő maradt fenn, mindenből a kolozsvári múzeum őrzi. Szintén a 19. század végén, a település temetőjében találták a másik bronzkori leletet, egy hornyolt díszítésű aranykarikát. A falu határában nem találtak e felfedezések korának megfelelő településnyomokat, viszont a szomszédos települések határában – Hadadnádasdon és Hadadgyörteleken – több késő bronzkori településnyomot is azonosítottak. Hadadnádasdon a *Csergőkút* nevű határrészen sok kerámiatöredék került elő, közük több, nagy méretű tároló edény darabjai. Az edények felületét még a kiégetés előtt seprűvel bekarcolták, így jellegzetes díszítő hatást értek el. Ezek a töredékek valószínűleg a Felsőszőcs kultúrához tartoznak, ahogy a Hadadgyörtelek határában azonosított település helyén gyűjtött kerámia is. Ez utóbbi lelőhelyen a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum munkatársai végeztek ásatásokat.

A későbbi korok emberi településeire vonatkozó adatokból kevés van Hadadon. Anélkül, hogy a lelet pontos helyét tudnánk, említenek egy tüskés korongos csákányt, amelyik később elveszett. Ez egy késő bronzkori fegyver, használata főleg Erdély északi részére és a Tisza medencéjére jellemző. Lelén a *Baglyos szőlőkben*

The settlement belongs to the Coțofeni culture, from the end of the Copper Age and the beginning of the Bronze Age.

There are two important Late Bronze Age finds, discovered during the last decades of the 19th century. One of them was found at Lelei, in 1876, at the place called *Dealul Nou* (*Újhely, the New Hill*), being a bronze depot comprising 25 bracelets. Two notched samples are preserved in the Museum of Cluj-Napoca. In the same time, a golden ring, decorated with notches dating from the Bronze Age was found at graveyard of the village. There are no traces of settlement, found nearby, which would be contemporary with these finds. In the neighboring villages of Nadișu Hododului and Giurtelecu Hododului, however, several settlements dating from the Late Bronze Age were identified. A great number of pottery fragments were found in Nadișu Hododului, at the place called *Csergőkút*. The majority of these potsherds were part of large storage vessels, decorated with the scratches of a broom on the fresh clay. They most probably belong to the Suciu de Sus culture. The settlement found at Giurtelecu Hododului also belongs to this culture. The National History Museum of Transylvania from Cluj-Napoca has carried out archaeological research at this site.

There is little information on the settlements in this area, belonging to later ages. A butted axe that

Costum de damă, descoperit în cripta bisericii reformate din Hodod
Női viselet a hadadi református templom kriptájából

Female costume discovered in the crypt of the Calvinist Church of Hodod
– Túri Sára, 1733 –

rirea unui topor cu disc și spin, care ulterior s-a pierdut. Aceasta este o armă din epoca târzie a bronzului, specifică mai ales nordului Transilvaniei și Bazinului Tisei. La Lelei, la Viile Baglyos (*Baglyos szőlők*), într-un loc în care se extrăgea nisipul, a fost documentată o vatră. Puținele fragmente ceramice descoperite în apropierea ei atestă o locuire din epoca târzie a fierului, din ultimele secole de dinaintea erei creștine. Probabil că

homokbányászat során egy hordozható tűzhely került elő. A közelben talált néhány kerámiatöredék arra utal, hogy itt egy késő vaskori település volt, a Kr. e 1. századból. Valószínűleg a késő bronzkorból, vagy esetleg a népvándorlás korából származnak a Hadad nyugati határában található földhalmok. Itt még nem végeztek régészeti kutatásokat, így csak feltételezhető, hogy a Német-legelő és a Tatárdombi halmok az említett kor-

subsequently was lost is mentioned to be found in Hodod. It is a specific weapon of the Late Bronze Age, used in Northern Transylvania and in the basin of the Tisa river. A portable cooking vessel was found in Lelei, in *Viile Baglyos* (*Baglyos Szőlők*, *Baglyos Vineyards*), during the mining of the sand. Few pottery fragments that were found around suggest, that

the settlement dates from the Late Iron Age, in the 1st century BC. Earthen mounds were identified in several parts of Hodod: at the western entrance of the village, at *Pășunea Nemților* and at *Tatárdomb*. These tumuli are supposed to date either from the Late Bronze Age, or from the age of migrations. Without any archaeological research, it can only be assumed that these mounds are graves of the inhabitants living nearby during these periods. A Roman coin, minted between the years 351 and 354, was found in Hodod. Furthermore, trace of a settlement was identified at the crossroads of

Giurtelecu Hododului pe prima ridicare militară
Hadadgyörtelek az első katonai felmérésen
Giurtelecu Hododului on the first military survey

Lelei pe prima ridicare militară
Lele az első katonai felmérésen
Lelei on the first military survey

din epoca târzie a bronzului, sau eventual din epoca migrațiilor, datează și tumulii de la marginea vestică a localității Hodod, de la punctul *Pășunea Nemților*, precum și de la *Tatárdomb*. Deși nu au fost cercetate până în prezent, se poate presupune că movilele de pământ din aceste părți de hotar ascund mormintele locuitorilor zonei din perioadele respective. Din hotarul localității Hodod mai provine și o monedă romană bătută între anii 351 și 354. În zona intersecției drumurilor Hodod–Lelei–Cehu Silvaniei poate fi identificată urma unei așezări, care poate fi chiar vatra satului medieval dispărut, numit *Sândorháza*.

DATE ISTORICE

Prima atestare documentară a Hododului se realizează într-o hotărnicire datând din anul 1368, însă importanța pe care a dobândit-o în scurt timp așezarea în comparație cu satele vecine, atestate mai timpuriu, ne determină să presupunem că localitatea există și într-o perioadă anterioară. Nadișu Hododului spre exemplu, cu o istorie aproape identică cu cea a actualei reședințe de comună, este menționat documentar deja în anul 1220, în *Registrul de la Oradea*, într-un proces de judecată privind un furt.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, regina Elisabeta, văduva regelui Ludovic I de Anjou a donat cele două

szakok közeli településein lakó népessége használta temetkezőhelynek. Hadad határában előkerült továbbá egy 351 és 354 között vert római pénzérem. A Hadad és Szilágycseh közötti út lelei elágazásának környékén megfigyelhető egy település nyoma, amely valószínűleg a mára már eltűnt középkori *Sándorháza* falu maradványa lehet.

TÖRTÉNELMI ADATOK

Hedadot először egy 1368-ban keltezett oklevél említi egy határjárás során. Tekintve, hogy a környék korábban említett településeihez képest jóval nagyobb jelentőségre tett szert, kézenfekvő arra gondolni, hogy az első írott említésnél már sokkal korábban létezett. Hadad és Hadadnádasd története például sokszor azonos, mégis az utóbbi már 1220-ban szerepel a *Váradi Regesztrumban* egy lopás kapcsán.

A 14. század végén Erzsébet királyné, I. Nagy Lajos király özvegye a két szomszédos falut, Hadadot és Nádasdot, a Kusalyi Jakcs családnak adományozta. A Jakcs család székhelye a Szilágy megyei Kusalon volt, ők egyébként a vidék nemes familiái közül a legjelentősebbek ebben a korszakban. Anyagi erejük lehetővé tette, hogy birtokaik központjában, Kusalon nem csak várat emeljenek, hanem ferences rendi kolostort is alapítsanak. Így a kusalyi Jakcs család maradt Hadad és

Hodod, Lelei and Cehu Silvaniei localities, which can be identified with the deserted medieval village, called Sándorháza.

HISTORICAL DATA

Hodod was first attested in written sources in 1368, in a document which describes the border of the nearby settlements. Considering the spectacular development of Hodod, shortly after its first attestation, and comparing to the neighboring villages, it can be assumed that the settlement was established earlier. Nadișu Hododului, for instance, having a similar history, is mentioned in the *Register of Oradea* in 1220, in a trial on a theft.

Queen Elisabeth, the widow of King Louis I of Anjou, donated the two neighboring villages, Hododul și Nadișu Hododului, to the Jakcs family at the end of the 14th century. The nobles of Jakcs family were the most powerful in the region, their residence being at Coșeiu (Sălaj County). Their economic power allowed them to build in this locality, the centre of the domain, not only a fortress, but also a Franciscan monastery. Like all noble

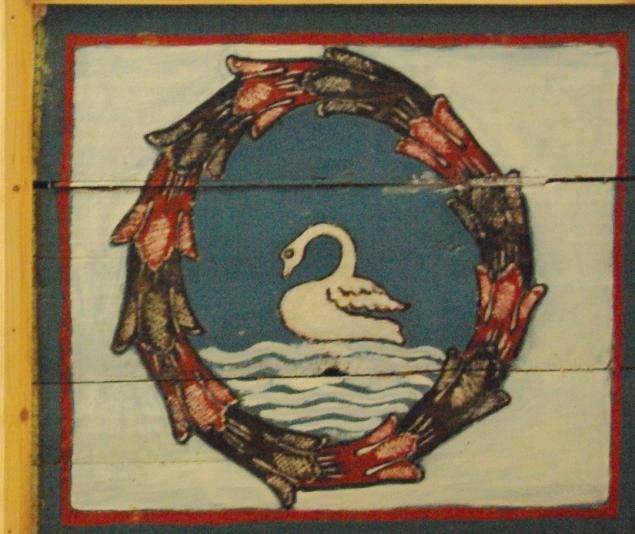
Marcă de piatră din biserica reformată din Hodod
Kőfaragó jel a hadadi református templomból
Sign of the mason in the Calvinist Church of Hodod

Vedere cu biserică reformată din Hodod
Látkép a hadadi református templomról
View of the Calvinist Church of Hodod

sate vecine, Hododul și Nadișu Hododului, familiei Jakcs. Cu centrul la Coșeiu (azi județul Sălaj), familia Jakcs este una dintre cele mai puternice neamuri nobiliare din zonă din această epocă. Puterea financiară le permite să construiască în localitatea centru de domeniu nu doar o cetate, ci și o mănăstire pentru călugării franciscani. Ca în orice familie puternică din evul mediu, principala preocupare a nobililor Jakcs devine în scurt timp păstrarea intactă a moștenirii ancestrale și creșterea acesteia. Astfel, familia Jakcs

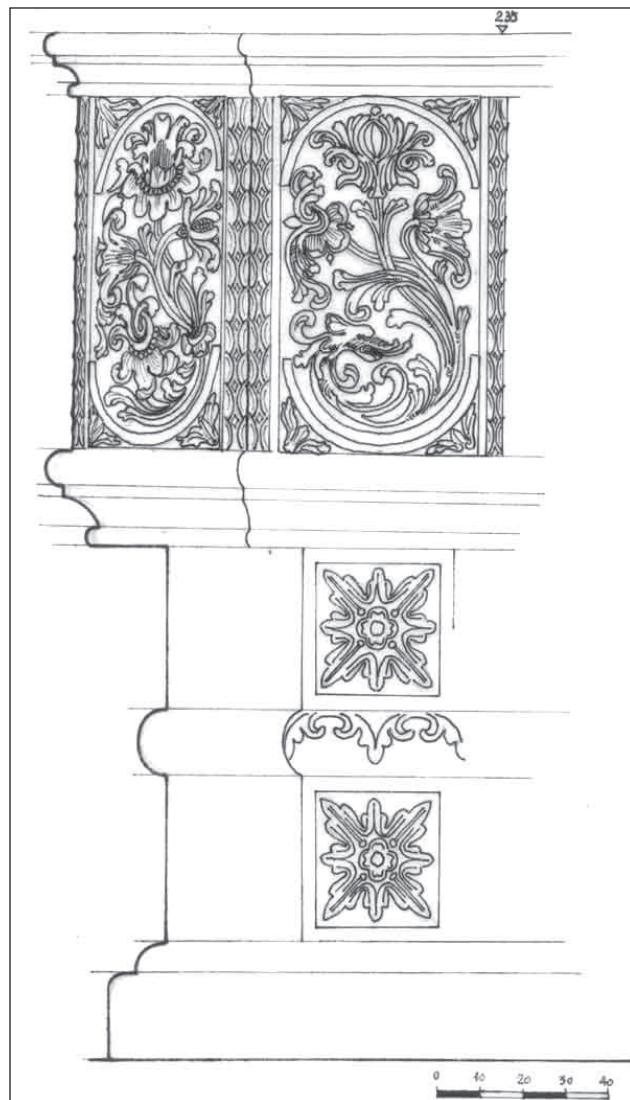

Casetă pictată din biserică reformată din Nadișu Hododului
Festett kazetták a hadadnádasdi református templomban
Painted cassettes of the Calvinist Church of Nadișu Hododului

Hadadnádasd legfőbb birtokosa egészen a 16. századig. Ekkor a Csire és a Pázmány család birtokolt még részeket a két településen. A Jakcs család két ága között egy leány-negyed ügyében folyó csaknem évszázados per 1489-ben fejeződött be. A Jakcs család utolsó férfi tagja Jakcs Baltazár volt, aki 1577-ben halt meg örökösek nélkül. Jóllehet végrendelete alapján feleségére, Anna rå szállt volna vagyona, egy újabb per késleltette az

families of the Middle Ages, the main concern of the Jakcs's was to maintain and increase their ancestral heritage. Therefore, the Jakcs family remained the most important landowner of the villages Hodod and Nadișu Hododului until the 16th century. At this time parts of the two settlements were owned by the Csire and Pázmány families too. A long law-suit between the two branches of the Jakcs family, on the heritage of the female descendants, ended at 1489. The last male member of the Jakcs family, Baltazar Jakcs, died in 1577, without heirs. According to his will, his wife, Ana, ought to be his heir, but another law-suit delayed the execution of the will, therefore the domains finally entered in the property of the prince of Transylvania.

Hodod used to be the centre of the region during the Middle Ages. Written sources attest an important economic development: in 1475, Hodod was able to pay a tax of 47 golden florins, representing a significant sum for that period. In 1482, the good economic situation was reflected also in the status of the locality, which became a fair (*oppidum*). It is obvious that Hodod has developed with the help of Jakcs family, who had built here a fortress at the end of the 14th century, shortly after they gained the settlement and the neighborhood. The strategic and military role of the castle became evident a century later, but as a consequence of its building, the locality

Amvonul bisericii reformate din Hodod
A hadadi református templom szószéke
The pulpit of the Calvinist Church of Hodod

de Coșei a rămas cel mai important proprietar din satele Hodod și Nadișu Hododului până în secolul al XVI-lea, când, alături de aceștia părți ale moșilor au fost deținute de familiile Csire și Pázmány. Un proces privind zestrea unei fete din familie, care implica cele două ramuri ale familiei Jakcs, s-a încheiat în anul 1489. Ultimul membru masculin din familia Jakcs a fost Baltazar Jakcs, care a murit însă fără moștenitor în anul 1577. Deși conform testamentului acestuia moștenitoarea trebuia să fie soția sa, Ana, un nou proces juridic a întârziat clarificarea proprietății asupra Hododului, iar moșia a ajuns în mâinile principelui Transilvaniei.

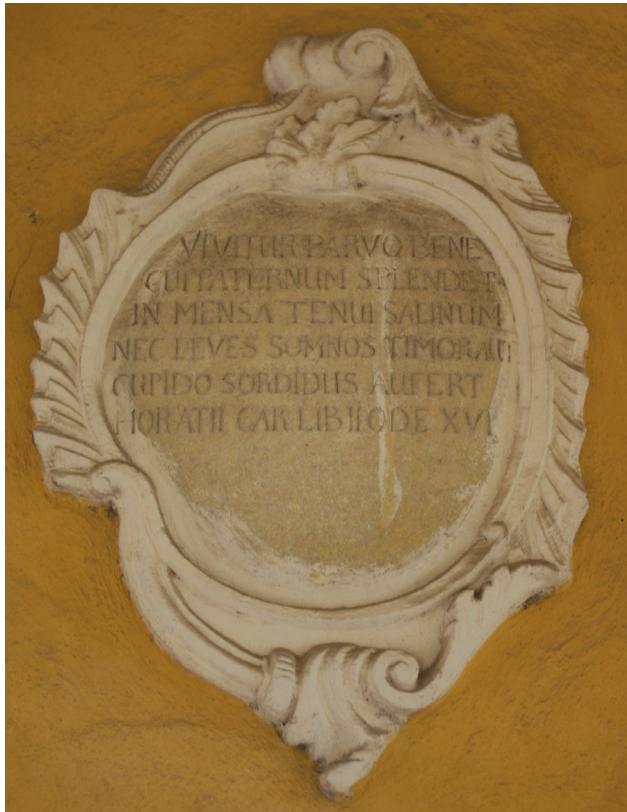
În perioada medievală, Hododul a devenit un centru zonal. Documentele vremii atestă o înflorire economică importantă: în anul 1475, Hododul era capabil să plătească impozit în valoare de 47 de florini, o sumă semnificativă pentru acea perioadă. În 1482, situația economică înfloritoare este reflectată și de statutul localității, care devenise târg (*oppidum*). Probabil că motorul dezvoltării Hododului a fost familia Jakcs de Coșei, care a construit aici o cetate la sfârșitul secolului al XIV-lea, la doar câțiva ani după ce a devenit proprietara localității. Rolul strategic și militar al cetății a devenit vizibil în special în următoarele secole, dar efectul benefic al centrului administrativ și economic s-a simțit și în așezarea de la poalele cetății.

Inscripție privind construcția castelului Wesselényi
Építési felirat a Wesselényi kastély bejáratánál
Inscription on the construction of the Wesselényi castle

örökösödés rendezését, így végül a birtokok az erdélyi fejedelem kezére kerültek.

A középkorban Hadad központjává vált a vidéknek. Gazdasági felvirágzását korabeli dokumentumok is alátámasztják: 1475-ben Hadad 47 aranyforint adót volt képes kifizetni, amely jelentős összegnek számított

Inscriptie privind construcția castelului Wesselényi
Épitési felirat a Wesselényi kastély bejáratánál
Inscription on the construction of the Wesselényi castle

below the castle, was positively influenced by the administrative and economic center.

The castle of Hodod was involved in all major conflicts affecting the Hungarian kingdom, and the principality of Transylvania, beginning with the 16th century. The castle was disputed between the parties

Blazonul familiilor Wesselényi și Rhédey
A Wesselényi és Rhédey családok címerei
The coat of arms of the Wesselényi and Rhédey families

Blazonul familiilor Wesselényi și Kendeffy
A Wesselényi és Kendeffy családok címerei
The coat of arms of the Wesselényi and Kendeffy families

Începând cu secolul al XVI-lea, cetatea Hododului a fost implicată în toate conflictele de amploare care au afectat regatul maghiar, respectiv principatul Transilvaniei. În anii 1560, cetatea din Hodod a fost disputată de Ferdinand de Habsburg și Ioan Sigismund Zápolya. În anul 1600, generalul Basta a ocupat cetatea, care s-a predat fără luptă. În cursul secolului al XVII-lea, fortificația a devenit un avanpost al luptei împotriva atacurilor turcești, iar în timpul răscoalei lui Rákóczi cetatea a fost unul dintre punctele strategice ale armatei acestuia. În anul 1710 a fost recucerită de austrieci, și, după încheierea ostilităților, a pierdut definitiv rolul militar, împreună cu celelalte cetăți din regiune.

Familia Wesselényi a ajuns proprietara localității în urma unei donații principare, în anul 1584. Avându-și originea în comitatul Nógrád, familia Wesselényi ajunge în zona principatului Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVI-lea, prin două ramuri importante care își stabilesc centrul la Hodod, respectiv la Jibou (județul Sălaj). Odată cu pierderea importanței militare a cetății, familia proprietară Wesselényi consideră că un castel ar servi mult mai bine scopurilor funcționale ale perioadei, construind, astfel, castelul baroc care este și astăzi în picioare. Prin intermediul ramurii din Hodod, prinț-o alianță matrimonială, ajunge în localitate în secolul al XIX-lea familia de origine elvețiană Degenfeld, care devine proprietara unui alt castel, situat în apropierea reședinței Wesselényi.

abban az időben. 1482-ben a gazdasági fejlődés a település jogállásában is megmutatkozott, mivel vásártartó jogot kapott és mezővárosként (*oppidum*) említik a források. Valószínű, hogy a fejlődés fő mozgatórugója a birtokos Jakcs család volt, akik a 14. század végén, nem sokkal a település birtokbavétele után várat emeltek itt. A vár stratégiai és katonai szerepe inkább a későbbi évszázadok során nyilvánult meg, de igazgatási szerepe és gazdasági vonzereje jótékony hatással volt a vár alatti településre is.

A 16. század kezdetétől Hadad várát szerepelt a Magyar Királyságot és az Erdélyi Fejedelemséget érintő minden fegyveres konfliktusban. 1560-ban, a Ferdinand és János Zsigmond között kiújult konfliktusban Hadad várát is megostromolták. 1600-ban Basta generális foglalta el, miután az őrség harc nélkül megadta magát. A 17. században végvárként a török elleni harrok egyik bázisa, majd a kuruc lázadás idején Rákóczi hadserege szállta meg. 1710-ben foglalták vissza az osztrákok, de az ellenségeskedések megszűntével végleg elvesztette katonai szerepét akár a térség többi várát.

A Wesselényi család 1584-ben vált a település birtokosává fejedelmi adomány révén. A Nógrád vármegyéből származó Wesselényi család a 16. században került az erdélyi fejedelemség területére, a család két ága Hadadon illetve Zsibón (Szilág megye) telepedett le. Hadadon, miután a 18. század elején a vár elvesztette katonai jelentőségét, a birtokos Wesselényi család fel-

of Ferdinand of Habsburg and John II Sigismund Zápolya in the 1560's. General Basta conquered the fortress in 1600, because its defenders surrendered without fight. During the 17th century it became an outpost of the fight against the Turkish raids. During the rebellion of prince Rákoczi, the castle was one of the strategic points of the kuruc's army. In 1710, it was re-conquered by Austrians and with the end of the war, it lost its military role together with the other fortifications of the area.

The Wesselényi family became the owner of the locality, in 1584, gaining it through a princely donation. The family originated in the Nógrád county, and they arrived in Transylvania at the end of the 16th century. One branch of the family settled in Hodod, while the other in Jibou (Sălaj county). After the castle lost its military role, the Wesselényi family considered that a modern building would better serve their living demands, thus they built a new baroque castle, which is standing today in the center of the village. The Degenfeld family, of Swiss origin, settled in Hodod through matrimonial relations, during the 19th century. They become the owners of another castle situated nearby the Wesselényi residence.

One of the most important contribution of the Wesselényi family in the development of the region, influencing the ethnic configuration of the

Blazonul Susanei Rhédey
Rhédey Zsuzsanna címere
The coat of arm of Zsuzsanna Rhédey

Blazonul lui Francisc Wesselényi
Wesselényi Ferenc címere
The coat of arm of Ferenc Wesselényi

Una dintre cele mai importante acțiuni ale familiei Wesselényi, care își va pune amprenta asupra întregii configurații viitoare a regiunii, a fost colonizarea populației germane în Hodod, în secolul al XVIII-lea. Puterea economică și cultura specifică a acestei comunități a influențat benefic dezvoltarea zonei, marcând și arhitectura din Hodod. O mare parte a populației germane s-a retras odată cu armata germană, în anul 1944, iar dintre cei rămași 43 de persoane au fost deportate în anul 1945 în Uniunea Sovietică. În perioada comunistă, în special în anii 1980, numărul persoanelor de etnie germană a scăzut considerabil prin emigrări, pentru ca în zilele noastre aceștia să mai fie reprezentați doar într-o proporție nesemnificativă.

Biserica reformată din Hodod a fost construită în secolul al XV-lea, în stil gotic. Sanctuarul edificiului cu o singură navă și turn alipit fațadei vestice se închide cu trei dintre laturile unui octogon. Ferestrele înguste și neregularitatele planului sugerează refolosirea unei părți a bisericii anterioare. Bolta gotică cu nervuri a sanctuarului, formată din două segmente, este susținută din exterior de contraforturi. Ferestrele duble în arc frânt de pe laturile sudică șiestică ale sanctuarului păstrează mulurile gotice. Sanctuarul este despărțit de navă de un arc de triumf în formă de arc frânt. Contraforturile și urmele de pe pereții navei sugerează o boltire anterioară, asemănătoare celei

építette a lakás céljára sokkal kényelmesebb, ma is álló barokk kastélyt. A 19. század során került Hadadra a Wesselényi család hadadi ágával kötött házasság révén a svájci eredetű Degenfeld család, amelyik egy másik kastélyt épített a Wesselényi család kastélya közelében.

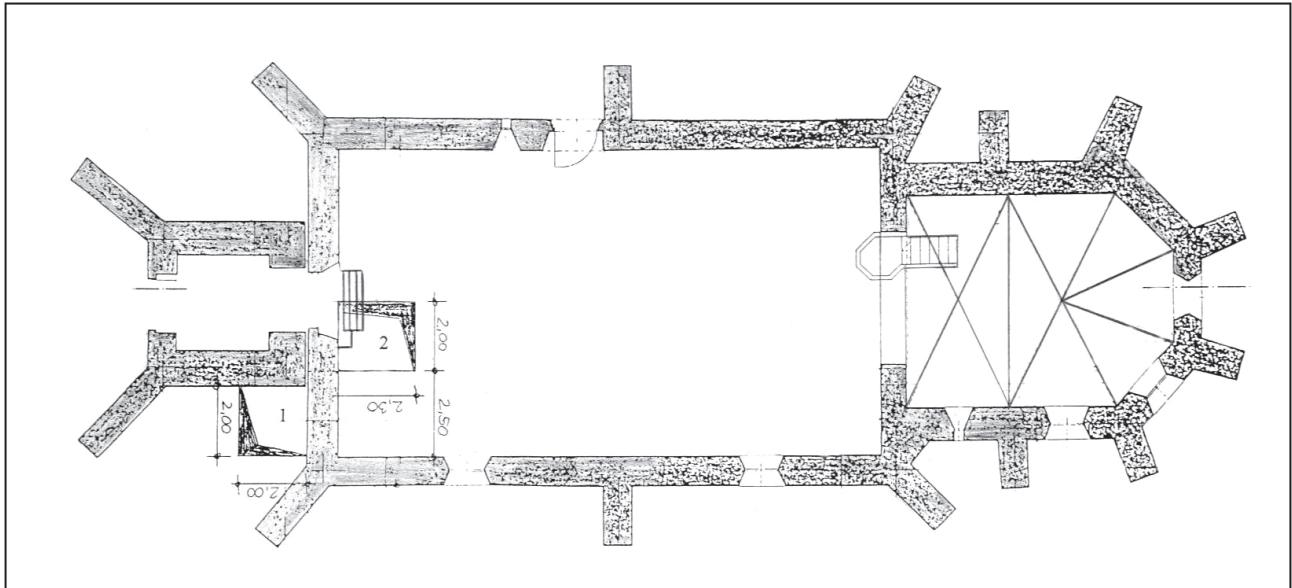
A Wesselényi család telepítette be Hadadra a 18. század során a német lakosságot. Ez a vidék további fejlődését lényegesen meghatározó tény volt, mivel a német közösség gazdasági és kulturális szerepe jelentősen hozzájárult a modernizációhoz és sajátos arculatot adott Hadad építészetiének. A német közösség fejlődését a második világháború törte meg, egyes családok a visszavonuló német csapatokkal Németországba menekültek, az itt maradtak közül 43 személyt a Szovjetunióba deportálták 1945-ben. A kommunizmus évei alatt még inkább lecsökkent a német közösség létszáma, az emigráció különösen az 1980-as években gyorsult fel. Mára a település lakosságának csak elenyésző százalékát alkotják.

A hadadi református templomot a 15. században építették gótikus stílusban. Az épület egyhajós, a szentély a nyolcszög öt oldalával záródik. A hajó nyugati homlokzatához utólag építették a ma álló tornyot. A szentélyen és a hajón megfigyelhető keskenyebb ablakok, valamint az alaprajz szabálytalansága azt sugallják, hogy a ma álló épület kialakításakor a régebbi templom falait is felhasználták. A szentély kétszakaszos, bordás keresztboltozattal, kívülről támpillérek

entire area, was the colonization of the German community at Hodod, in the 18th century. Their economic and cultural presence was a positive factor in the modernization of the region. The community

Biserica reformată din Hodod
A hadadi református templom
The Calvinist Church of Hodod

Planul bisericii reformate din Hodod
A hadadi református templom alaprajza
The groundplan of the Calvinist Church of Hodod

din sanctuar. Tavanul actual al navei este plat, pictat cu motive vegetale. Cele două ferestre mari de pe partea sudică a navei păstrează doar parțial mulurile gotice. Ușa care asigura accesul dinspre vest, azi situată între turn și navă este simplă, cu profil semicircular. Portalul dinspre nord este tratat în retrageri successive, decorat cu coloane în unghiiurile retragerilor. Turnul actual a luat locul unui turn de dimensiuni mai mici, la începutul secolului XX. Din mobilierul bisericii, cel mai semnificativ este amvonul, realizat în 1754 de meșterul Dávid Sipos. Fațada amvonului este

Bolta sanctuarului din biserică reformată din Hodod
A hadadi református templom szentélyének boltozata
The vault of the sanctuary of the Calvinist Church of Hodod

flourished until the middle of the 20th century, when, in 1944, at the end of the II World War, a part of the German population had retreated together with the German army, while among those who remained in the village, 43 persons were deported in the Soviet Union, in 1945. The number of Germans decreased considerably during the years of communist domination, especially in the 1980s, and their number in the area is insignificant today.

The Calvinist church of Hodod was built in Gothic style, in the 15th century. The building has a single nave, a tower added to the western façade, and a sanctuary ended with the three sides of an octagon. The presence of the narrow windows and the

Fereastră gotică din biserică reformată din Hodod
A hadadi református templom gótikus ablaka
Gothic window of the Calvinist Church of Hodod

decorată cu motive vegetale și conține o inscripție ce menționează finanțatorul, Ferenc Wesselényi și soția Zsuzsanna Rhédei, și anul realizării. Biserica are trei clopote datând din secolul al XVII-lea, cel mai vechi, din 1603, fiind realizat la Košice. Clopotul cel mare, care a aparținut inițial cetății, a fost confectionat în 1619, iar cel mai mic în 1651. Alunecările de teren din ultimele două decenii au afectat grav biserică, fiind necesară reconstruirea totală a navei.

Biserica evanghelică din Hodod a fost construită de comunitatea germană colonizată în așezare, în cur-

Biserica evangelică din Hodod
A hadadi evangélikus templom
The Lutheran Church of Hodod

tartják. A déli és keleti oldalán nyíló kétosztatú, csúcsíves ablakok megőrizték gótikus mérműveiket. A szenrélyt csúcsíves diadalív választja el a hajótól. A hajó tárnyillérei és belül, a falakon megfigyelhető nyomok arra utalnak, hogy itt is létezett a szentélyhez hasonló boltozat. A hajónak jelenleg festett motívumokkal díszített síkmennyezete van. A déli oldalon lévő két nagy ablak csak töredékében őrizte meg gótikus mérműveit. A nyugati bejárat a torony felől egyszerű, félköríves

irregular plan suggest the re-use of parts of an older church. Inside, the sanctuary has a gothic, ribbed vault in two sections. Outside it is held by buttresses. On the southern and eastern sides of the sanctuary double windows are opened, with pointed arches which preserve the gothic muillons. The sanctuary is separated from the nave by a triumphal arch in form of a pointed arch. The buttresses and the traces on the walls suggest that the nave was vaulted as the sanctuary. The present ceiling of the nave is flat, made of wood and painted with vegetal motifs. The two large windows on the southern side preserves only partially the gothic mulls. The western entrance, toward the tower is simple, in semicircular shape. The northern portal has a stone doorframe in pointed arch with columns at the both side. The present tower replaced the old and smaller tower at the beginning of

Biserica evanghelică din Hodod
A hadadi evangélikus templom
The Lutheran Church of Hodod

Amvonul bisericii evanghelice din Hodod
A hadadi evangélikus templom szószéke
The pulpit of the Lutheran Church of Hodod

nyílás. Az északi bejárat kerete csúcsíves, kőbéllete hengertaggal díszített. A jelenlegi torony a 20. század elején épült kisebb méretű elődje helyén. A templom bútorzatának legjelentősebb darabja a kő-szószék, amelyet 1754-ben készített Sipos Dávid. A szószék homloktábláját virágmotívumok díszítik, itt kapott helyet a megrendelőkre, Wesselényi Ferencre és nejére Rhédei Zsuzannára, valamint a készítés idejére utaló felirat. A templomnak három 17. századi harangja van, a legrégebbet 1603-ban öntötték Kassán. A nagyharang eredetileg a várban volt és 1619-ben készült, míg a legkisebb harang 1651-ben. Az elmúlt két évtized földcsuszamlásai súlyos károkat okoztak a templom épületében, hajóját teljes egészében újjá kell építeni.

Sanctuarul bisericii evanghelice din Hodod
A hadadi evangélikus templom szentélye
The sanctuary of the Lutheran Church of Hodod

the 20th century. Inside, the most spectacular piece is the pulpit, made by David Sipos, in 1754. The façade of the pulpit is decorated with carved and painted vegetal motifs and contains the name of the patrons: Ferenc Wesselényi, and his wife, Zsuzsanna Rhédei, as well as the year of its building. The church has three bells, all dating from the 17th century. The oldest one was casted in Košice, in 1603. The largest bell belonged initially to the castle, and it was made in 1619. In addition, the smallest bell was made in 1651. The landslides have affected seriously the structure of the church during the last two decades and the nave need to be rebuilt entirely.

Interiorul bisericii evanghelice din Hodod
A hadadi evangélikus templom belseje
The interior of the Lutheran Church of Hodod

Placă de piatră din amvonul bisericii evanghelice din Hodod
Kőlap a hadadi evangélikus templom szószékéről
Stone plate of the pulpit of the Lutheran Church of Hodod

sul secolului al XIX-lea. Edificiul are o singură navă prevăzută cu transept și cu sanctuar poligonal boltit, având contraforturi la fiecare colț. Turnul rectangular alipit pe fațada de vest adăpostește intrarea principală în biserică, iar decorul realizat în tencuiala, sub forma a patru coloane integrate la fiecare colț, se termină în partea superioară cu un ornament sugerând un capitel ionic. Plecarea masivă a enoriașilor a afectat în mod semnificativ biserică, care a rămas părăsită și, din cauza alunecărilor de teren, într-o stare avansată de degradare. În interior, se păstrează stranele, amvonul realizat din piatră și altarul pictat în anul 1916, înfățișând scena *Rugăciunii lui Iisus în Grădina Ghetsimani*. Cristelnica din lemn este prevăzută cu o inscripție care menționează anul 1787.

Construirea *castelului Wesselényi de la Hodod* a fost inițiată de Francisc Wesselényi în anul 1761, într-o epocă caracterizată de răspândirea stilului baroc. Planurile initiale de edificare au fost modificate într-o anumită măsură zece ani mai târziu, când proiectul a fost preluat de arhitectul clujean Franz Gindtner, fără să-și piardă însă caracteristicile principale concepute anterior. Construcția efectivă a fost preluată de un maistru sătmărean, Antal Szoldáti, care a reușit să edifice întreg castelul în doi ani, însă în aşa fel încât, deja în anul 1786, clădirea avea nevoie de renovare. În anul 1787, întregul ansamblu cuprinzând castelul, curtea și construcțiile anexe erau în stare de funcțio-

Az *evangélikus templomot* a 19. században Hadadra telepített német közösség építette. Kereszthajós, belül boltozott sokszögű szentélyének minden sarkán tám-pillérek állnak. Négyszögű tornya a nyugati homlokzatához kapcsolódik, itt található a bejárat is, díszítése vakolással készült, négy sarkán egy-egy ión fejezetű oszloppal. A hívek elvándorlása miatt a templom elhagyatottá vált, a földcsuszamlások során állaga erősen megromlott. A belsejében megőrződtek a padok, a kőből készült szószék és az 1916-ban festett oltárkép, amely a *getsemáni kertben imádkozó Krisztust* ábrázolja. A keresztelő medence fából készült, felirata szerint 1787-ben.

A *hadadi Wesselényi kastély* építését Wesselényi Ferenc kezdeményezte 1787-ben, a barokk stílus virágzásának és elterjedésének idején. Az épület tervezője tiz ével később, amikor a kolozsvári Franz Gindtner építész átvette az építkezést, nemileg megváltoztatták, anélkül viszont, hogy az eredeti elképzélések lényegesen módosultak volna. Az építkezés tényleges vezetését Szoldáti Antal szatmári mester vállalta. A kastélyt két év alatt sikerült felépíteni, de már 1786-ban renoválásra szorult az épület. 1787-ben a teljes épületegyüttes: a kastély, az udvar és a melléképületek elkészültek és használatban voltak. Az ablakok kialakításán, a párkányzatokon és az arkádok ritmikáján észrevehető, hogy több építész is dolgozott a kastély építésén. Fő helyen, a bejáratí ajtó fölött kapott helyet a Wesselényi és

The Lutheran church was built by the German community, colonized in Hodod in the 19th century. The edifice has one nave, a transept, and a vaulted polygonal sanctuary fit with buttresses on corners. The rectangular tower added on the western façade is situated above the main entrance of the church and the decoration is made within the plaster: four columns at each corner with ionic capital. The massive departure of the parishioners seriously affected the church, and, due to the landslide, the building entered in an advanced state of degradation. The benches are well preserved on the inside, as well as the stone pulpit and the altar painted in 1916,

Castelul Wesselényi din Hodod
A hadadi Wesselényi kastély
The Wesselényi castle of Hodod

nare. Este vizibilă de altfel intervenția mai multor arhitecți în realizarea clădirii, la nivelul ferestrelor, al cornișei și în ritmicitatea arcadelor. Însemnele familiei Wesselényi sunt situate, alături de cele ale familiei Bethlen în postură principală, deasupra porticului care asigură accesul în clădire. Poziționarea celor două blazoane, susținute pe brațe de un înger și coroana din partea superioară reprezintă un caz rar întâlnit în Transilvania, fiind specific mai ales zonei austriice. De o parte și de alta a ușii principale există două inscripții, dintre care una menționează numele constructorilor, Farkas Wesselényi și soția sa, Juliánna Bethlen. Fațada principală este decorată cu blazoanele familiei Wesselényi și Rhédey. Structura interioară castelului a rămas aceeași, însă mobilierul și marea majoritate a decorațiilor au dispărut. Se păstrează cele două șeminee realizate din marmură, parchetul, lambriurile și ușile de intrare. Cea mai impozantă încăpere a castelului, sala mare, luminată de ferestre de mari dimensiuni, are formă ovală și păstrează decorațiile din tencuială de pe tavan. Anexele castelului adăposteau, în timpul funcționării acestuia,

Poarta castelului Wesselényi din Hodod
A hadadi Wesselényi-kastély kapuja
The gate of the Wesselényi castle of Hodod

mellette a Bethlen család címere. Az elrendezés ritkaságnak számít Erdélyben, inkább osztrák ízlést tükröz, a két címert ugyanis egy angyal tarja a kezében, fölötté koronával. A bejáratí ajtó két oldalán az építettők neve van feltüntetve: Wesselényi Farkas és felesége

Bethlen Juliánna. A főhomlokzaton a Wesselényi és a Rhédey család címerét helyezték el. A kastély belső struktúrája nagyrészt változetlen megmaradt, viszont a bútorzat és a belső díszítés javarésze eltűnt. Megmaradt a két márvány kandalló, a parkett, a lambériák és a bejáratí ajtók. A kastély legimpozánsabb helyisége a hatalmas ablakokkal megvilágított ovális nagyterem. Mennyezetén megőrződtek az eredeti stukkó díszítések. A kastély melléképületei működésük idején a konyhának, a pékségnek, a cselédlakásoknak és az istállóknak adtak helyet, „U” alakban rendezve. Egykor épületdíszeiket a kommunista időkben tették tönkre. A kastély bejáratának gazdag díszített urnákat tartó kőoszlopai ma is megmaradtak. A kastély udvarának dísze egy tó volt, közepén kis szigettel, ezt 1970-ben tették tönkre.

depicting the scene of *Jesus Christ Praying in the Gethsemane Garden*. On the wooden baptismal font the year 1787 is written.

The building of the *Wesselényi castle of Hodod* was started by Wesselényi Ferenc in 1761, in a period when the baroque style was flourishing. The initial plan of the building were slightly modified ten years later, when the project was taken over by the architect Franz Gindtner from Cluj, but without modifying the main characteristics of the the building. The supervision of the building activity was taken over by a foreman from Satu Mare, Antal Szoldáti, who succeeded to finish the castle in two years. The building, however, needed restoration few years later, in 1786. In 1787, the entire assemble of buildings: the castle, the yard and the annexes were already in use. The activity of different architects is visible at the windows, at the cornice and in the pattern of the arches. The coat of arms of the Wesselényi and Bethlen families are situated in the porch, above the entrance of the building. The coats are held by an angel in his arms, being depicted a crown on the upper side. This scene is rare in Transylvania, being rather common in Austria. Two inscriptions, on both sides of the main door was put, mentioning the names of the founders: Farkas Wesselényi and his wife Juliánna Bethlen. The main façade is decorated

Semineu de marmură din castelul Wesselényi din Hodod
Márványkandalló a hadadi Wesselényi kastélyban
Marble fireplace in the Wesselényi castle of Hodod

Scără din castelul Wesselényi din Hodod
A hadadi Weselényi kastély lépcsője
The stairs of the Wesselényi castle of Hodod

bucătăria, brutăria, locuințele servitorilor și grajdul. Așezate în formă de U, acestea au fost la rândul lor decorate, însă ornamentele au fost distruse în perioada comunistă. Poarta principală a castelului, din piatră, imponzantă prin bogăția decorățiilor, păstrează și astăzi coloanele care o mărgineau, prevăzute cu un ornament în formă de urnă. Centrul de atracție al curții castelului îl constituia în trecut un lac cu o mică insulă în mijloc, distrus în jurul anilor 1970.

Castelul Degenfeld a fost construit în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, probabil în locul unei clădiri anterioare. Primii proprietari au fost cei din familia Wesselényi, care au dăruit castelul nobililor din familia Degenfeld în urma unei alianțe matrimoniiale. Edificiul este construit în stil eclectic, urmând un plan în formă de U. Impozanta fațadă principală este dominată de blazoanele familiei Wesselényi și Kendeffy.

În cimitirul satului, în apropierea bisericii reformate se găsește *capela funerară a familiei Wesselényi*. Aflată astăzi în stare de ruină, capela adăpostește două pietre de mormânt din secolul al XVIII-lea, aparținând lui Francisc Wesselényi și Susanei Rhédey, precum și una din secolul următor dedicată memoriei lui Farkas Wesselényi. Edificiul construit din cărămidă are formă rectangulară, iar cele trei pietre de mormânt din marmură sunt incluse în zid pe una dintre laturile acestuia. În imediata apropiere a cape-

A *Degenfeld kastélyt* a 19. század második felében építették valószínűleg egy előző épület helyére. Első tulajdonosai a Wesselényiek voltak, akik nászajándékba adták az épületet a Degenfeld családnak. A kastély eklektikus stílusban épült, „U” alakban. Impozáns homlokzatát a Wesselényi és a Kendeffy család címere díszíti.

A falu temetőjében, a református templom közelében található a *Wesselényi család kriptája*. A ma már romos állapotban lévő, négyszögű épületet téglából emelték, az egyik oldalába három márvány síremléket falaztak. Kettő 18. századi, Rhédey Zsuzsánna és Wesselényi Ferenc emlékét őrzi, egy pedig fél évszázaddal későbbi, Wesselényi Farkasé. A kripta közvetlen közelében további négy sírkő áll, a Wesselényi család különböző, 19. században élt tagjainak emlékére.

Hadadnádasd református temploma valószínűleg egy régebbi épület részét őrzi. A sokszögű szentély, a támfalak és az épület arányai középkori eredetre utalnak. A források szerint, a 15. században Hadadnádasdon állt egy kőtemplom torony és temető nélkül. A falu a 16. század folyamán csatlakozott a református egyházhöz, a nádasdi gyülekezet 1763-ig a hadadi parókia filiájaként működött. A templomhajót 1841-ben déli irányba bővítették, a bejáratí ajtó elé oromzatos előcsarnokot építettek. Klasszicista stílusú, monumentális tornyát 1857-ben építették a déli falon látható felirat szerint. A toronynak hagyma idomú

the coats of arms of the Wesselényi and the Rhédey families. In the inside, the structure of the building was not significantly modified, but the furniture and most of the decorations were gone. Two fireplaces made of marble, the parquet, the wainscot and the entrance doors, however, are well preserved. The most impressive room of the castle is the big hall, with large and oval shaped windows. The plaster decorations on the ceiling are well preserved. The annexes of the castle used to function as kitchen, bakery, servant's houses and stable. They were disposed in the "U" shape, being well decorated, but the ornaments were destroyed during the communist period. The main gate of the castle has stone columns, with richly decorated stone-urns. The main attraction of the castle yard used to be a lake with small island in the middle, but it was destroyed in the 1970's.

The Degenfeld castle was built in the second half of the 19th century, in place of a former building. The first owners were the Wesselényis, who had given the castle to the Degenfeld family as a marriage gift. The castle is built in eclectic style and it has an "U"-shaped ground-plan. The impressive main façade is dominated by the coat of arms of the Wesselényi and Kendeffy families.

The funeral chapel of the Wesselényi family is in the grave-yard of the village, nearby the Calvinist

Castelul Dégenfeld din Hodod
A hadadi Dégenfeld kastély
The Dégenfeld castle of Hodod

lei există alte patru monumente funerare, aparținând tot membrilor familiei Wesselényi, datând din secolul al XIX-lea.

Biserica reformată din Nadișu Hododului păstrează probabil o parte dintr-un edificiu mai vechi. Sanctuarul poligonal, contraforturile și proporțiile edificiului lasă impresia unei biserici medievale. În secolul al XV-lea, la Nadișu Hododului a existat o biserică din piatră, fără turn și cimitir. Satul a devenit reformat pe parcursul secolului al XVI-lea, dar până în anul 1763 a funcționat ca filie a parohiei din Hodod. În 1841 nava bisericii a fost lărgită spre sud, iar în fața ușii s-a construit un hol cu timpan. Turnul monumental, realizat în stil clasic, se termină întru-un bulb de ceapă și o lanternă. Conform inscripției de pe peretele sudic, a fost construit în anul 1857. Amvonul din piatră, decorat cu motive florale renascentiste, a fost realizat, după inscripție, de către Dávid Sipos în anul 1753. Pe tavanul casetat sunt pictate blazoanele familiilor Wesselényi și Degenfeld. Orga bisericii a fost realizată în anul 1843 de către un meșter necunoscut, iar cele două clopote s-au confectionat la București în anul 1959, respectiv 1960.

Prima mențiune documentară a satului *Lelei* datează din anul 1330, dintr-un proces judiciar în care *Martinus*, căpitanul cetății Deva, își disputa cu alți nobili dreptul de proprietate asupra acestei moșii. Părți semnificative ale satului au fost deținute, din

Castelul Degenfeld din Hodod
A hadadi Dégenfeld kastély
The Dégenfeld castle of Hodod

lanternás sisakja van. Értékes belső dísze a kőből faragott, reneszánsz virágmotívumokkal díszített szószék, amelyet felirata szerint Sipos Dávid készített 1753-ban. Festett, kazettás mennyezetén a Wesselényi és a Degenfeld családok címere látható. A templom orgonáját ismeretlen mester építette 1843-ban, harangjait Bukarestben öntötték 1959-ben, illetve 1960-ban.

Lele település első írásos említése 1330-ból származik. Egy perben *Martinus*, a dévai vár kapitánya, a vidék birtoklásának jogát vitatja más nemesekkel szemben. A 14. századtól a falu nagy része a Kaplony nembeli Károlyi illetve Bagosi családok birtokában volt, ők egyben a vidék legrégebben ismert birtokosai. Rajtuk kívül a közép- és az újkor során a településen kisnemesi családok is laktak. 1543-ban az öt földbirtokos család mellett még négy jobbágy, három bíró,

church. The chapel is a ruin today and it shelters three funeral stones. Two of them dates from the 18th century, dedicated to the memory of Susanne Rhédey and Francis Wesselényi, while the third one belongs to Farkas Wesselényi, dating from the middle of the 19th century. The edifice is rectangular, and it is

Biserica reformată din Nadișu Hododului
A hadadnádasdi református templom
The Calvinist Church of Nadișu Hododului

secolul al XIV-lea, de familiile Károlyi și Bagosi, descendenți ai neamului Kaplony, cei mai vechi proprietari cunoscuți din zonă. În afară de ei, așezarea este locuită pe tot parcursul istoriei sale medievale și moderne, de familii din mica nobilime. În afara celor cinci moșieri, în anul 1543 existau în Lelei patru iobagi, trei juzi, șase persoane libere și opt jeleri. Împărțirea satului între nobilimea mică este mai vizibilă la începutul secolului al XIX-lea, când în sat sunt menționați nu mai puțin de 105 nobili, dintre care 20 sunt scuțiți de la plata impozitelor.

Biserica reformată din Lelei a fost ridicată pe locul celei vechi între anii 1783–1788. Este o biserică-sală cu plan simplu, terminată cu o absidă semicirculară. În interior lipsește arcul de triumf, iar tavanul este casetat. Lângă biserică există un turn-clopotniță cu înălțimea de 20 m, prevăzut cu patru turnulețe în partea superioară, construit în 1762. Cele două clopote au fost realizate în 1762, respectiv 1926.

Clopotnița bisericii reformate din Lelei
A lelei református templom haranglába
The bell-tower of the Calvinist Church of Lelei

hat szabad paraszt és nyolc zsellér élt a településen. A 19. században a falu 105 nemes család között oszlott meg, akik közül 20 család adómentességet élvezett.

A lelei református templomot a régi templom helyén emelték 1783 és 1788 között. Egyszerű, félköríves szentélyvel záródó teremtemplom. Belsejéből hiányzik a diadalív, mennyezete kazettás. A templom mellett 20 méter magas 1762-ben épült négy fiatornyos harangtorony áll. A két harangot 1762-ben, illetve 1926-ban öntötték.

A lelei ortodox templomot 1870-ben fából építették és Szent Mihály és Gábor arkangyaloknak szentelték.

Bár a 20. század első felében, állagmegóvási szándékkal bevakolták, az aprócska egyházi épület megőrizte a fatemplomok hagyományos jegyeit. Hagymakupolás, lanternában végződő, négyzetes tornya a hajó felett épült. Bejárata kicsi, nyugatra néző ajtó. Ikonosztáza

made of brick, the three funeral-stones, made of marble are inserted in one of the sides of the edifice. Four additional monuments, belonging to the members of the Wesselényi family from the 19th century are placed nearby the chapel.

The Calvinist church of Nadișu Hododului seems to preserve parts of an older edifice. The polygonal sanctuary, the buttresses and the size of the edifice suggest that it has medieval origin. A stone church used to function in Nadișu Hododului during the 15th century, but it has no tower and graveyard. The village turned to the Calvinism during the 16th century, the congregation was the filia of the Hodod parish until 1763. The nave of the church was extended to the south, and a porch with a tympanum was built in front of the door. According to the inscription on the southern wall, the monumental tower was built in 1857 in classic style, and it ends with an onion-like shape and a lantern. The stone made pulpit, decorated with Renaissance, floral motifs was made by Dávid Sipos in 1753, according to the inscription on it. The coats of arms of the Wesselényi and the Degenfeld families are painted on the wooden ceiling with cassettes. The organ was made in 1843 by a famous craftsman. The church bells were made in Bucharest, in 1959 and in 1960.

The earliest mention of *Lelei* village in written sources dates in 1330. *Martinus*, the captain of Deva fortress had a law-suit with other noblemen on several

Amvonul și coroana sa din biserică reformată din Nadișu Hododului
Szószék és koronája a hadadnádasdi református templomból
The pulpit and its crown in the Calvinist Church of Nadișu Hododului

Biserica ortodoxă din Lelei a fost construită în jurul anului 1870 din lemn, având hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”. Deși tencuit în prima jumătate a secolului al XX-lea, pentru a opri degradarea accentuată, micul lăcaș de cult păstrează încă caracteristicile bisericilor de lemn tradiționale. Turnul rectangular, cu partea superioară în formă de bulb de ceapă și lanterna este integrat în navă. Intrarea se face prin partea de vest, printr-un portic de mici dimensiuni. Iconostasul cu două intrări este zugrăvit și împodobit doar cu icoane și o cruce din lemn de dimensiuni mari. Cele mai valoroase obiecte din interiorul bisericii sunt o icoană pe sticlă, înfățișând *Sfânta Familie*, și una pe lemn, purtând reprezentarea lui *Iisus Hristos Pantocrator*.

Giurtelecu Hododului apare pentru prima dată în documentele scrise în anul 1378, în forma *Gerthelek*. În secolul al XV-lea principalii proprietari sunt familia Drăgoșeștilor, care primește prin donație și partea de moșie a nobililor Jakcs. După stingerea familiei în secolul al XVI-lea, satul ajunge în proprietate regală, fiind donat în scurt timp nobililor din familiile Báthori și Gyulafi. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, proprietari erau nobilii cei mai puternici din zonă: Wesselényi, Gyulafi și Bornemisza. În prima parte a secolului al XIX-lea, la Giurtelecu Hododului exista deja o biserică din piatră și chiar o școală confesională.

két ajtós, csak ikonokkal és egy nagyméretű fakereszttel díszített. A templombelső legértékesebb darabjai egy Szent családot ábrázoló üvegre festett ikon és egy fára festett Pantokrátor ikon.

Hadadgyörtelek 1378-ban jelenik meg először az írott forrásokban, Gerthelek formában. A 15. században fő birtokosai a Drágffyak, akik a Jakcs család birtokait szerezték meg adományként. A család kihalta után a 16. században a falu királyi birtok lesz, hogy rövid idő elteltével a Báthori és a Gyulafi család kapja. A 18. század végén a környék legbefolyásosabb nemesi családai birtokolják: a Wesselényiek, a Gyulaiak és a Bornemisszák. A 19. század elején már kőtemplom volt a településen, sőt egyházi iskola is működött.

A hadadgyörteleki ortodox templom építését 1970-ben fejezték be, jó 20 évvel a munkálatok megkezdése után és Szűz Mária mennybevételének szentelték. A templom egyhajós, közepén kupolával. Szentélye sokszögű, két tornya a nyugati homlokzathoz csatlakozik. Főbejárata előtt három árkádból álló előcsarnok áll. A főhomlokzaton, a hajó oldalfalain, a kupolán és a két tornyon különböző méretű félköríves ablakok nyílnak, amelyeket néhol függőleges sorba egymás fölé helyeztek. A templombelsőt az ikonosztáz uralja, faragott fából készült, ikonjait az ortodox hagyományok szellemben festették.

properties in the area. Large parts of the village were owned by the Károlyi and the Bagosi families, the descendants of the Kaplony kindred, since the 14th century, being the oldest land owning families in the area. Except them, other small noble families used to live in this settlement during the Middle Ages and modern period. Except the five landlords, there were four serfs, three judges, six free people and eight day-labors in Lelei, in 1543. The distribution of the small properties among the nobles is more visible at the beginning of the 19th century, when the documents mention no less than 105 nobles, of which 20 were tax-exempted.

The *Calvinist church of Lelei* was built on the place of the old church, between the years 1783 and 1788. It is a hall church with a simple layout, ended with a semicircular apse. The triumphal arch from the inside is missing, while the wooden ceiling has cassettes. There is a 20 m high bell-tower, fit with four turrets at the upper part, built in 1762. The two bells were made in 1762 and in 1926.

The *Orthodox church of Lelei*, dedicated to "Saint Archangels Michael and Gabriel" was built of wood, around 1870. Although it was plastered in the first half of the 20th century, in order to stop the process of degradation, the edifice still preserves the characteristics of the traditional wooden churches. The rectangular tower has an onion bulb shaped

Biserica reformată din Lelei
A lelei református templom
The Calvinist Church of Lelei

Biserica ortodoxă din Lelei
A lelei ortodox templom
The Orthodox Church of Lelei

Construcția bisericii ortodoxe din Giurtelecu Hododului, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” a fost încheiată în anul 1970, după mai bine de 20 de ani de la începerea lucrărilor. Edificiul are o singură navă cu o cupolă în centru, altar poligonal și două turnuri alipite pe fațada de vest. Intrarea principală este sub forma unui portic precedat de trei arcade. Atât frontonul, cât și fețele laterale ale bisericii, cupola și cele două turnuri sunt decorate prin alternarea ferestrelor de diferite dimensiuni, semicirculare în partea superioară, uneori dispuse în șiruri suprapuse. Interiorul bisericii este dominat de iconostasul cu cadrul realizat din lemn sculptat, pictat în manieră clasică ortodoxă.

VALORI ETNOGRAFICE

În ultimii 50-60 de ani în comună a avut loc o cădere demografică dramatică. Pe lângă migrația aproape totală a germanilor din Hodod, un număr mare de români și maghiari au părăsit comuna în favoarea orașelor, care – în afară de Cehu Silvaniei – se află la o distanță semnificativă, naveta fiind astfel imposibilă. Dacă în 1956 populația totală a comunei era de 5878 de locuitori, la ultimul recensământ din 2002 aceasta număra doar 3199 de persoane, iar această

Biserica ortodoxă din Giurtelecu Hododului
Hadadgyörtelek orthodox temple
The Orthodox Church of Giurtelecu Hododului

NÉPRAJZI ÉRTÉKEK

Az elmúlt 50-60 esztendőben nagy mértékben csökkent a lakosság száma, a németek szinte teljes elvándorlása mellett a magyarok és a románok is nagy számban költöztek el megélhetési okok miatt a közelének nem mondható – kivétel a 11 km-re fekvő Szilágycséh – városokba. Így míg 1956-ban 5878 lakosa volt a községnek, addig a legutóbbi népszámlálás-kor, 2002-ben már csak 3199 lakták, s a népességsökkenés azóta sem állt meg.

Népi építészet. A teljes régiót sújtó gazdasági erőtlenség erősen meghatározza a községen élők életvitelét, sőt nemcsak azt, hanem a falvak képét is, így

steeple with a lantern, build above the nave. The entrance is on the western side, and has a small sized porch. The iconostasis has two entrances and it is painted and decorated with icons and a big wooden cross. The most precious objects of the church are: a glass painted icon of the *Holy Family*, and a wooden painted icon representing *Christ Pantocrator*.

Giurtelecu Hododului is mentioned in written sources as early as 1378, in form *Gerthelek*. During the 15th century, the most important owners were the Drágffy (Drăgoșești) family, gaining from the Jakcs family. After the Drágffys disappeared in the 16th century, the village became royal property, and later it was donated to the Báthori and Gyulafi families. At the end of the 18th century, the owners were the most powerful aristocrats of the area: the families of Wesselényi, Gyulai and Bornemisza. A stone church and a confessional school functioned already in Giurtelecu Hododului in the first part of the 19th century.

The Orthodox church of *Giurtelecu Hododului* is dedicated to “The Assumption of the Holy Virgin”. The building of the church was ended in 1970, after more than 20 years of work. The edifice has a single nave with a dome in the centre, a polygonal altar and two towers added to the western façade. The main entrance has the shape of a porch with three arches. The gable and the decoration on both sides

Cruce din Giurtelecu Hododului
Kereszт Hadadgyőrteleken
Cross at Giurtelecu Hododului

tendință de scădere demografică nu s-a oprit niciodată în prezent.

Arhitectura populară. Slaba dezvoltare economică, situație valabilă pentru întreaga regiune, afectează și definește modul de viață a locuitorilor, dar și peisajul satelor, fiind astfel posibilă păstrarea în număr mare a caselor de valoare din punct de vedere al arhitecturii populare. Toate casele vechi au fost prevăzute cu pridvoare, create prin prelungirea cu 1-1,20 m a grinziilor transversale în afara corpului propriu-zis al locuinței și sprijinirea lor pe stâlpi exteriori. Tânărătul, un spațiu delimitat de stâlpi simpli de susținere din lemn, precede interiorul locuinței propriu-zise. Mai rar, stâlpii sunt realizati din cărămidă, intercalăți de arcade, imitând stilul clasic. În cazarile cele mai răspândite, cele două capete opuse ale Tânărătului sunt zidite cu cărămidă și prevăzute cu nișe pentru aerisire. De multe ori, stâlpii de susținere sunt legați la mijloc printr-o bârnă din lemn, iar partea inferioară a cadru lui astfel creat este încisă cu scânduri. În general, Tânărătul este situat pe lungimea casei, pe latura dinspre curte, dar există cazuri în care și fațada este prevăzută cu pridvor. Uneori, Tânărătul total zidit cu cărămidă formează o cămară, sau, situat lângă bucătărie și închis cu sticlă, un hol. Tânărăturile sunt lipsite de decor și își păstrează forma patrulară originală. Tavanul pridvoarelor este la rândul său simplu, realizat din scândură.

mindegyik településen találhatunk még a népi építészeti számára értékes épületeket. A régi lakóházak minden pitvarral épültek, amelyek tulajdonképpen a keresztrendáknak 1–1,20 m való kijebb eresztése és azoknak oszlopokkal való alátámasztása révén keletkeztek. A tornákok többségire egyszerű, faoszlopos alátámasztású terek. Ritkábban téglából rakott, oszlopos vagy bolt-hajtásos, klasszicista jellegű pitvarok is előfordulnak. Egyik gyakori formájuk nyílt megoldású: a tornácnak csupán a két végét zárták le téglával, szellőzőnyílásokat hagyva. Többségük azonban könyöklőgerendával és deszkázattal készült. Általában a lakóházak udvar felőli oldalát díszítik, kivételesen az utca felőli oldalon is ki-alakítanak tornácot. Akadnak olyan lakóházak, ahol a pitvar kisház felőli végét mindenhol oldalról befalazták, hogy ezáltal egy kamarát (kamrát) nyerjenek, vagy a konyha előtti részt verandává alakították át, melyet aztán beüvegeztek. A tornákok díszítésmestersék, a fagerendák eredeti alakját meghagyva négyszögletesek. Hasonló egyszerűséggel, minden cifraság nélkül végzik el mennyezetük bedeszítését.

Hadadgyörteleken, annak ellenére, hogy elzárt település, kevés népi építészeti emlék kategóriájú ház maradt meg, ezek is többségire a 20. század első feléből valók. A domborzati viszonyoknak megfelelően, ugyanannak a típusnak a sík- illetőleg a dombvidékhez adaptált változatait figyelhetjük meg. A különbség a házak főhomlokzatán figyelhető meg, utóbbiak esetén

of the church are made by alternating different-sized windows, semicircular at the upper part, and sometimes arranged in overlapped rows. In the inside, the church is dominated by the iconostasis with wooden, sculpted frame, painted in the classic, orthodox style.

ETHNOGRAPHIC VALUES

There was a major population loss in the village in the last 50-60 years. Almost all the Germans migrated from Hodod and many Romanians and Hungarians have deserted the locality in favor of towns that, except Cehu Silvaniei, were rather far for daily travel to the job-place. The entire population of the village was 5878, in 1956, and the last census from 2002 established only 3199 inhabitants, and the demographic depression dose not stopped. The poor economic development of the region defines both the lifestyle of the inhabitants and both the aspect of the villages. Therefore, a fairly large number of houses preserve the traditional forms and structures.

The traditional architecture. All the old houses were fit with porches that prolonged the transversal beams with 1–1,20 m outside the body of the building and supported them with piles. The verandah is limited by simple wooden piles and comes before the dwelling.

Casă tradițională din Giurtelecu Hododului
Parasztház Hadadgyörteleken
Traditional house in Giurtelecu Hododului

Poartă de șură din Giurtelecu Hododului
Csúrkapu Hadadgyörteleken
Barn-gate in Giurtelecu Hododului

Cu toate că Giurtelecu Hododului este cel mai izolat sat al comunei Hodod, există aici doar câteva case care păstrează valorile tradiționale, și acestea construite în prima jumătate a secolului al XX-lea. Este răspândită o singură tipologie de casă tradițională, care prezintă unele variații în funcție de locul de construcție – în vale sau pe deal. Diferențele dintre cele două variante tipologice sunt prezente la nivelul fațadei: la casele situate pe deal, diferențele de nivel sunt rezolvate prin construirea pivniței deasupra solului. În ambele cazuri, casele sunt prevăzute cu târnăț pe latura lungă. Accesul se face printr-o scară paralelă cu pridvorul, printr-un foișor.

Arhitectura populară a Hododului este unică în județ, tocmai datorită populației mixte – germană și maghiară – care locuia pe aceste meleaguri. Din întreg județul, doar în această zonă este răspândită tipologia caselor tradiționale săsești. După o perioadă de

Case din Hodod
Hadadi házak
Houses in Hodod

a szintkülönbséget kitöltendő pince kerül a ház alá. A kőalapra emelt házak teljes hosszúságában tornác húzódik, az udvarhomlokzat közepéből veranda ugrik ki, melyhez a lejtőn épített házak esetén a tornáccal párhuzamos lépcső vezet fel.

Hadar népi építészeti öröksége sajátos színfoltja nem csak közvetlen környezetének, hanem az egész régiónak. A szászok által meghonosított háztípus közel s távol csak itt figyelhető meg. A kulturális kölcsönha-

tások során a magyarok is a szászok házainak mintájára terveztek meg és építették fel otthonaikat. Ilyenek a főutcán, a református templom környékén látható házak is, melyek építői református magyarok annak ellenére, hogy szerkezetükben, formájukban teljesen megegyeznek az evangélius

templom mellett fekvő szász utcák házaival.

Fa síremlékek. Az egykori szilágysági és ezen belül a tövisháti falvak népi díszítőművészeteinek remekei

There are few cases when the piles are made of brick and have arches between them, imitating the classic style. In most of the cases, the two opposite sides of the verandah are made of brick and are fit with niches for ventilation. The supporting piles, often are tied by the middle with a wooden beam, and the inferior side of the frame thus created is closed with boards. In general, the verandah is as long as the house and is situated on the yard side, but there are houses where the façade is fit with a porch. Sometimes the verandah is closed with a brick wall forming a storage room, or, in the cases where it is situated by the kitchen and closed with glass, it became a hall. The ceiling of the verandahs is simple and made of wooden boards.

Giurtelecu Hododului is the most isolated village of the Hodod municipality, but few houses preserve the traditional values. The oldest houses were built in the first half of the 20th century. There is only one typology for the traditional house that varies in accordance with their situation of the surface – either in the valley or on the hill. The differences between the two typological variants are visible on the façade: the level differences at the houses situated on the hill are settled by building the cellar on the ground. In all cases, the houses are fit with a verandah on the long side. The access is made on a stair-case, parallel with the porch.

The traditional architecture in Hodod is unique in the county because of the presence of the

Casă tradițională din Giurtelecu Hododului

Parasztház Hadadgyörteleken

Traditional house in Giurtelecu Hododului

Casă din Hodod

Ház Hadadon

House in Hodod

conviețuire, maghiarii au preluat elementele specifice arhitecturii săsești. Astfel, gospodăriile situate în jurul bisericii reformate (apărținând maghiarilor) sunt extrem de asemănătoare cu cele germane, grupate în apropierea bisericii evanghelice.

Monumente funerare din lemn. În zona Sălajului de odinioară și în special în regiunea Hododului, monumentele funerare realizate din lemn sunt adevărate capodopere ale artei populare. Forma și decorurile acestora variază de la sat la sat, însă cele mai complexe din punct de vedere al ornamentației se găsesc la Lelei și Nadișu Hododului. Decorurile monumentelor funerare oferă indicii privind vârsta, sexul, ocupația și rangul social al persoanelor căror le-au fost dedicate. În cazul bărbaților, monumentele funerare se termină în partea superioară cu o semisferă, o stea sau sub forma unei căciuli, în timp ce la femei este răspândit motivul lalelei sau, în unele cazuri, decorul din partea superioară lipsește cu desăvârșire. Persoanele în vîrstă, cu un statut social mai înalt beneficiază de monumente funerare de mari dimensiuni, iar cele ale copiilor sunt în general de mărime redusă. Există cazuri în care și culoarea monumentelor are anumite semnificații.

Obiceiuri tradiționale. Datorită izolării, elementele culturii tradiționale s-au păstrat în zonă pentru o mai lungă perioadă de timp. În anii 1960 și chiar mai târziu, în anii 1970 dăinuiau încă obiceiuri precum

és ma is élő emlékei a temetőkben látható faragott fejfák, vagy ahogyan itt nevezik őket *gombfák*. Minden faluban más és más formájúak. Lele és Hadadnádasd gombfái még a szűkebb régióban is kiemelkednek változatosságukkal, díszítettségükkel. Megkülönböztető díszítőelemek jelzik az elhunyt korát, nemét, társadalmi rangját, foglalkozását. A férfiaknak gomb, csillag, kalap jár, az asszonyoknak tulipán vagy csak egyszerűen lapsra csapott fa. Az időseké, valamilyen tiszttet viselőké nagyobb, a gyermekék kicsi, de még a kopjafák színe is jelentésértékű lehet.

Hagyományos szokások. Az elszigeteltség eredményeként a népi kultúra és folklór különböző elemei, műfajai tovább maradtak fenn ezen a vidéken mint más, „szerencsesebb” területeken. Így az 1960-as, sőt még az 1970-es években is éltek a közösségi élet különféle formái, a fonó, a tollfosztás, a kukoricahántás, a szövőkalákák stb., melyek megadták a teret számtalan mulatságnak, éneklésnek vagy mesélésnek. A (nép) zene a Szilágyságban szerves része volt nem csak az ünnepi alkalmaknak, hanem a minden napoknak is, Kós Károly, egyik gyűjtőútja alkalmával így jelmezette: „nótás, vidám Szilágyság”. Lelében és Hadadnádasdon is híres banda – zenekar – tevékenykedett, melyek nem csak a helyi igényeket szolgálták ki, hanem a környező településeken is játszottak. Mára a hagyományosan hangszerelt zenekarok eltűntek, de még mindig él néhány zenész, aki aktívan tevékenykedik, s ha nem is

German community. This is the only settlement in the region, where the Saxon traditional house-typology is present. Hungarian inhabitants took over the specific elements of the Saxon architecture after a period of living together. Thus, the dwellings around the Calvinist church (belonging to the Hungarian inhabitants) resemble closely the German houses from the neighborhood of the Lutheran church.

The funeral monuments of the settlements around Hodod are made traditionally of wood and are true masterpieces of traditional art. Their forms and decorations are different in every village, but the most complex in decorations are the ones in the graveyards of Lelei and Nadișu Hododului. The ornaments on the funeral monuments differs according to the age, sex, occupation and the social rank of the persons to whom it was dedicated. In the case of men, the woods end at the upper part with a semi-sphere, a star or a hat-shaped form. Women's monuments are familiar with the tulip motif or they have no specific end. The old persons with higher social status are honored with large sized funeral monuments, while the children receive in general reduced sized woods. There are cases when the color of the monuments has different meanings.

Traditional customs. As a result of the isolation, the elements of traditional culture were preserved

Monumente funerare de lemn din cimitirul din Lelei
Faragott fejfák a lelei temetőben
Funeral monuments of wood in the graveyard of Lelei

torsul, jumulirea păsărilor, culesul strugurilor, fiecare dintre acestea constituind tot atâtea prilejuri de întâlnire și divertisment pentru membrii comunității sătești. Cântecul, dansul devineau astfel evenimente cotidiene și nu mai erau specifice doar zilelor de sărbătoare. Aflat în cercetare în zonă, etnograful Kós Károly o caracteriza drept „Sălajul vesel și cântător”. La Lelei și Nadișu Hododului a funcționat o formație de muzică populară cu renume nu doar la nivel local, ci și regional. În zilele noastre, grupurile muzicale au dispărut, dar există încă unii oameni care știu să cânte la diverse instrumente și sunt solicitați în taberele în care se învață dansuri populare (spre exemplu Petők Dezső, cântăreț la fluier din Lelei).

La Giurtelecu Hododului se păstrează un obicei popular practicat în perioada Paștelui, deși conținutul acestuia nu are legătură cu sărbătorile pascale. În cea de a doua zi de Paști, unul dintre oamenii din sat cu o situație financiară superioară își invită „prietenii” din sat – aproximativ 100-150 de persoane – la casa de cultură, unde organizează o mare petrecere. Obiceiul este convenient pentru ambele părți: cei invitați se pot mândri cu prietenia unui om bogat, iar organizatorul cu numărul mare de amici și popularitatea pe care o deține în sat. Petrecerea se transformă într-un adevarat concurs anual, departajarea făcându-se pe baza calității festinului dedicat oaspeților. Deși organizatorul finanțează total întregul ospăt, rolul este răvnit de

lakodalmak, de tâncázak állandó meghívottai, mint a lelei Petők Dezső, furulyás.

Sajátos – a húsvéti ünnepkör idején zajló, ám ahhoz szervesen mégsem kötődő – szokás él Hadadgyörteleken. minden húsvét utáni hétfőn a falu egy vagyonos lakója meghívja „barátait”, minimum 100–150 személyt a helyi művelődési házba mulatni. Ennek a meghívásnak státusérteke van mind a meghívottak, mind a meghívó számára, előbbiekt egy fontos ember kapcsolatrendszerébe tartozóként lépnek a falu lakosságával szemben, míg utóbbi a megjelenők számaival presztízsét növelheti, így természetes, hogy óriási a versengés a meghívottak számát, a feltállt ételek, italok, de még a meghívott zenekart illetően is. Annak ellenére, hogy a lakodalom léptékű rendezvény óriási kiadásokkal jár, négy-öt évre előre rögzített a vendéglátók névsora, és mindig vannak akik csak arra várnak, hogy valaki visszalépjen. Ez csak ritkán, és indokolt esetben fordul elő, mint például halál a családban, hiszen ugyanakkor a presztízsvesztés egy elhalasztott, mint amekkora a presztízsnyerés egy sikeres rendezvény által.

A német közösség. Hadad érdekes színfoltja ennek a régiónak, hiszen ez az egyetlen település, ahol egykor nagy számban éltek szászok és a két kultúra keveredése egyedivé és különlegessé tette a helységet. A hadadiak például ma is sok átvett német szót használnak, főként az olyan tárgyak megnevezésére melyeket egykor a

in the area for a longer period of time. In the 1960's and even later, in the 1970's activities like spinning, bird plucking, the vintage were commonly practiced. Each of these events brought people together serving as entertainment too. The songs and the dances were thus everyday events and were not reserved for major holidays. The ethnographer Kós Károly researched the area and he named it as the "joyful and singing Sălaj". Famous bands, performing traditional music used to function in Lelei and Nadișu Hododului, being known not only locally, but also on regional level. What used to be the old music bands are gone today, but there are still some musicians who play traditional instruments and are requested at festivals to teach traditional dances, like, for example, Dezső Petők from Lelei playing the flute.

A traditional custom is preserved in Giurtelecu Hododului practiced during Easter, although its content does not have anything in common with the celebration of Easter. On the second day of Easter, one of the wealthy villagers invites his "friends" – around 100–150 people – at the cultural hall of the village where he offers a great party. The custom brings advantages for both parts: the guests are proud to be the friends of a wealthy person, and the organizer is proud of his popularity and of his great number of friends. The party turns into a great

Târnațul unei case din Nadișu Hododului
Egy hadadnádasdi ház tornáca
The veranda of a house in Nadișu Hododului

o mulțime de membri ai comunității, iar lista organizatorilor este stabilită cu câțiva ani înainte. Modificările intervin doar în cazuri extreme (un deces în familie), deoarece miza acestei petreceri-concurs este extrem de mare din perspectiva statutului social.

Comunitatea germană. Hododul reprezintă un caz aparte, fiind singura localitate din zonă locuită odinioară masiv de germani. Locuitorii acestui sat folosesc și astăzi cuvinte preluate din limba germană, mai ales pentru obiectele care fuseseră aduse în regiune de săși. Populația germană provine din zona de nord a Ungariei, Slovacia de azi (comitatul Szepes, Spiš), fiind din acest motiv cunoscuți sub denumirea de „tipteri” (numele provine de la denumirea germană a comitatului Zips). Asimilarea sașilor a început relativ timpuriu: la începutul secolului al XX-lea căsătoriile mixte sunt un fenomen des întâlnit, iar la mijlocul veacului nu mai există familii pur germane.

Parohia evanghelică din Hodod
A hadadi evangélikus parókia épülete
The Lutheran parish house in Hodod

szász telepesek vittek be a faluba. A hadadi németek szepességi (a mai Szlovákia területén) szászok, vagy másként cipszerek. (A cipszer kifejezés a német Zips, Szepes, szóból származik). A német anyanyelvűek közül sokan elmagyaroztak, a vegyes házasságok már a 20. század elején sem voltak ritkák. A második világháború kitörésekor már kevés olyan család volt, melyben ne lett volna magyar vagy más etnikumú családtag.

annual contest in the number and quality of food and in the prestige of the musicians. Although the organizer is paying for the feast, as much as for a wedding party, the organization of such an event is wished by many members of the community, and the list of organizers is established a few years in advance. Modifications appear only in major cases (death of a family member) because the stake of this party-contest is big in what concerns the social status.

The German community. Hodod is the only locality in the region, formerly inhabited by a big German community. The inhabitants of this village are still using today words borrowed from the German vocabulary, especially words denominating objects brought by Saxons in the region. The colonists came from the northern part of Hungary, today Slovakia (Szepes district, Spiš), and they were called "tsiptseri" (it comes from the German name of the district: Zips). The assimilation of the Saxons started rather early: at the beginning of the 20th century, mixed marriages were rather common, and by the middle of the century, there were not families of pure German origin any more.

The massive emigration modified the aspect of the village. Today, a common sight of the village are the ruined houses, especially in the area where the Saxons used to live. The Lutheran church is in danger of collapse, reflecting the overall situation of

Case din Hodod
Hadadi házak
Houses in Hodod

Migrația masivă a afectat aspectul general al satului. Astăzi, străzi întregi depopulate, cu case aflate în ruină nu mai reprezentă o raritate. Schimbările sunt vizibile în special în zona locuită odinioară de sași. Biserică evanghelică, la ora actuală în pericol de prăbușire, este și ea o reflectare a situației din localitate. Limba germană nu mai este o limbă uzuwală în sat: populația care o vorbea s-a împuținat considerabil, și nici cei rămași nu o folosesc decât rareori. Puținii sași care au rămas în Hodod privesc cu nostalgie în trecut, în perioada dinaintea celui de al doilea război mondial, când erau membrii unei comunități puternice și numeroase. Momentul de răscruce în viața germanilor din Hodod l-a reprezentat cel de al doilea război mondial. Majoritatea bărbaților s-au înrolat atunci în SS, iar familiile acestora au părăsit regiunea în 1944, alături de armata germană aflată în retragere. Toți sașii din sat au fost somați să însoțească ostașii germani, însă plecarea locuitorilor era benevolă. Familiile care au ales refugiu (aproximativ 20) s-au expus multor pericole, deoarece, pe parcursul drumului care a durat câteva săptămâni, convoiul a fost bombardat în nenumărate rânduri. Călătoria s-a încheiat pentru bărbați în Austria, iar pentru femei și copii abia în Germania. Dintre cele 20 de familii, doar câteva persoane s-au întors la Hodod. Cei rămași, în schimb, s-au confruntat în anii următori, cu represiunile sovietice, concretizate de multe ori în deportarea celor apti de muncă în lagăre, de unde puțini au avut șansa să se întoarcă.

A rendkívüli mértékű elvándorlás rányomta béllyegét a faluképre is, egész utcarészeket találunk elhangyatott, mára már romos házakkal. A jelenség a szász soron a legszembetűnőbb. Az evangélikus templom helyzete híven tükrözi az állapotokat, maga is az összedőlés szélén áll. Német szót már nem hallani, hiszen csak kevesen maradtak, és már egymás között sem mindig beszélnek németül. Visszaemlékezéseikben állandóan összevetik a hajdani egészséges közösségi létet, a mai áldatlan állapotokkal. A fordulópontot a hadadi szászság esetében is a második világháború jelentette. A férfiak közül többen az SS-be álltak be, nekik és családjaiknak 1944 októberében menekülniük kellett. A visszavonuló német katonák felszólították ugyan a teljes lakosságot a falu elhagyására, de senkit nem köteleztek. Akik a menekülést választották (mintegy húsz ilyen család volt) többhetes – bombázások által fenyegetett – vándorlásra kényszerültek, melynek végére nem is maradhattak egyben a családok, a férfiak Ausztriában maradtak, csak a nőket és gyerekeket vitték Németországba. A menekülő családok közül kevesen vállalták a visszatérést. Az itthon maradtak 1945 januárjában a szovjet megtorlással szembesültök: a munkaképesek nagy részét deportálták, ahonnan csak keveseknek adatott meg a visszatérés.

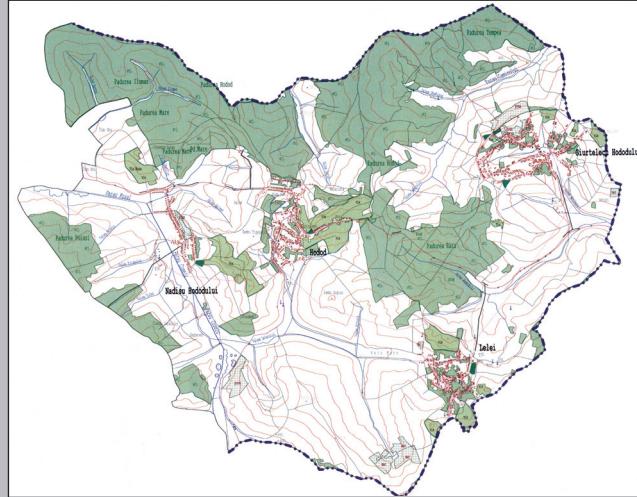
the village. People do not speak German anymore as their usual language: the inhabitants that used to speak German are very few, and those who stayed rarely use it. The few Saxons of Hodod are nostalgic about the past, about the period before the Second World War when they used to belong to a powerful and big community. The moment of crisis in the German's life from Hodod was the Second World War. Several men joined the SS, and the army, and, at the end of the war, in 1944, they left the region together with their families, with the withdrawing German army. All the Saxons of the village were summoned to follow the German army, but their decision to leaving was made free. About 20 families had chosen to retreat, but they actually exposed themselves to many dangers because on their few weeks journey, the convoy was bombed many times. The journey ended for men in Austria, and for women and children in Germany. Only few persons of the 20 families returned in Hodod. Those who remained in Hodod, instead of stability, had to face the Soviet repressions during the years after the war. The majority who was able to work was deported to camps of forced labor, and few of them could return after long years.

Cristelnă biserică evanghelice din Hodod
A hadadi evangélikus templom keresztelőmedencéje
The baptismal font of the Lutheran church of Hodod

BIBLIOGRAFIE – IRODALOM – REFERENCES

- Emődi Tamás, *Hadad. Református templom* (Hodod. Biserica reformată), Kolozsvár, 1996. (Erdélyi Műemlékek 19).
- Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia* (Arhondologia laică a Ungariei 1301–1457. Genealogia Ungariei medieval), CDROM Budapest, 2001.
- Entz Géza, *Erdély építészete a 14–16. században* (Arhitectura Transilvaniei în secolele 14–16), Kolozsvár, 1996, p. 301–302.
- Kulcsárné Mészáros Kinga, *Hadad művészettörténeti emlékei* (Valori épde istoria artei din Hodod). Szatmárnémeti, 2007. (Otthonom Szatmár megye 28).
- B. Murádin Katalin, *Faragott kőszószékek Erdélyben* (Amvoane de piatră din Transilvania). Budapest – Kolozsvár, 1994.
- Nagy Iván, *Magyarország családai* (Familiile Ungariei), vol. I–XII, Pest, 1857–1868.
- János Németi, *Repertoriul arheologic al zonei Careiului* (Nagykároly vidékének régészeti repertóriuma), Bucureşti, 1999, p. 88–89.
- Petri Mór, *Szilágy vármegye monographiája* (Monografia comitatului Sălaj), vol. I–VI, Zilah, 1901–1904, vol II: 65–105, vol. III: 469–483, 489–497, vol. IV: 15–23.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886*, Szamosujvárin, 1886, p. 159.
- Szőcs Péter Levente (coord.), *Arhitectura eclesiastică din Satu Mare. Szatmár egyházi építészete. Ecclesiastical Architecture of Satu Mare*, Satu Mare, 2007, p. 74–77, 78, 84–85.
- Dionisie Stoica – Ioan P. Lazar, *Schiță monografică a Sălagiului* (Szilágyság vázlatos monográfiája), Simleu Silvaniei, 1908.
- Vályi András, *Magyar országnak leírása* (Descrierea geografică a Ungariei), vol. I–III, Buda, 1796.

Muzeul Județean Satu Mare este o instituție publică de cultură susținut de Consiliul Județean Satu Mare

A Szatmár Megyei Múzeum a Szatmár Megyei Tanács által fenntartott kulturális közintézmény

The County Museum of Satu Mare is a public institution of culture, sustained by the County Council of Satu Mare

Tipărit la tipografia "Informația Zilei" Satu Mare,
tel.: 0261-768457